

УДК 330.341

Коваленко Олена Володимирівна
*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Дніпровський державний технічний університет*
Kovalenko Olena
*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Management
Dniprovsky State Technical University*
ORCID: 0000-0001-8157-1013

Товстун Дмитро Вікторович
*здобувач другого (магістерського) рівня
Дніпровського державного технічного університету*
Tovstun Dmytro
*Applicant of the second (Master's) Level of the
Dniprovsky State Technical University*

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-5-9942

ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ БІЗНЕСУ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

INNOVATIVE BUSINESS MODELS AND THEIR IMPLEMENTATION IN FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Анотація. Вступ. Інноваційні моделі бізнесу стають важливим чинником успіху для підприємств, які прагнуть залишатися конкурентоспроможними на глобальному ринку. Впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічній діяльності дає змогу сучасному підприємству оптимізувати процеси, підвищити ефективність і адаптуватися до постійно змінюваних умов міжнародної торгівлі.

Мета. Дослідження спрямоване на встановлення особливостей впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічну діяльність підприємства.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних авторів, які займалися вивченням інновацій в діяльності зовнішньоекономічній діяльності підприємств. Дослідження проведено за допомогою загальнонаукових методів, зокрема використано методи систематизації, опису й узагальнення, метод порівняння, а також методи індукції і дедукції.

Результати. В ході дослідження систематизовано можливості від впровадження інноваційних моделей, що включає збільшення конкурентоспроможності шляхом ефективнішого використання ресурсів, зниження витрат і підвищення продуктивності, вихід на нові ринки, покращення якості продукції й послуг, оптимізацію ланцюгів постачання, зниження логістичних витрат і часу доставки, а також диверсифікацію ризиків через розширення джерел доходів і ринків збуту. Проте було виявлено й ризики, такі як високі витрати на дослідження й впровадження нових інноваційних моделей, технологічні ризики, регуляторні бар'єри, культурні й соціальні перешкоди, а також ризики кібербезпеки, пов'язані з кібератаками й втратою конфіденційної інформації. В ході дослідження було з'ясовано, що найчастіше сучасні підприємства використовують в своїй практиці інноваційні моделі експорту й імпорту, моделі глобальних постачань, моделі міжнародного маркетингу й брендингу, моделі глобальної експансії й міжнародного співробітництва, моделі цифрової трансформації. В статті також розглянуто особливості впровадження штучного інтелекту, VR та AR технології блокчейн, як найперспективніших інноваційних моделей у зовнішньоекономічній діяльності сучасного підприємства. Встановлено, що ці технології активно використовуються сучасними українськими підприємствами в своїй зовнішньоекономічній діяльності, що суттєво полегшує їх роботу.

Перспективи. Подальші дослідження можуть зосередитися на оптимізації впровадження інноваційних моделей, вивченні їх впливу на ефективність й конкурентоспроможність підприємств.

Ключові слова: цифрова трансформація, блокчейн, штучний інтелект, інновації, міжнародні ринки, конкурентоспроможність.

Summary. Introduction. Innovative business models are becoming an important success factor for companies seeking to remain competitive in the global market. The introduction of innovative models in foreign economic activity allows a modern enterprise to optimise processes, increase efficiency and adapt to the constantly changing conditions of international trade.

Purpose. The study is aimed at identifying the peculiarities of implementing innovative models in the foreign economic activity of an enterprise.

Materials and methods. The research materials are the works of domestic and foreign authors who have studied innovations in the foreign economic activity of enterprises. The research was conducted using general scientific methods particular, the methods of systematisation, description and generalisation, the method of comparison, as well as the methods of induction and deduction.

Results. The study systematised the opportunities from the introduction of innovative models, including increasing competitiveness through more efficient use of resources, reducing costs and increasing productivity, entering new markets, improving the quality of products and services, optimising supply chains, reducing logistics costs and delivery times, and diversifying risks by expanding sources of income and markets. However, the study also identified risks, such as high costs of research and implementation of new innovative models, technological risks, regulatory barriers, cultural and social obstacles, and cybersecurity risks associated with cyberattacks and loss of confidential information. The study found that modern enterprises most often use innovative export and import models, global supply models, international marketing and branding models, global expansion and international cooperation models, and digital transformation models. The article also examines the peculiarities of introducing artificial intelligence, VR and AR blockchain technologies as the most promising innovative models in the foreign economic activity of a modern enterprise. It is established that these technologies are actively used by modern Ukrainian enterprises in their foreign economic activity, which greatly facilitates their work.

Discussion. Further research could focus on optimising the implementation of innovative models, studying their impact on the efficiency and competitiveness of enterprises.

Key words: digital transformation, blockchain, artificial intelligence, innovation, international markets, competitiveness.

Постановка проблеми. Зростання конкуренції на міжнародних ринках і постійні зміни у потребах споживачів ставлять перед сучасним бізнесом завдання пошуку нових, більш ефективних підходів до організації виробництва, збуту й управління. Тож інноваційні моделі бізнесу є важливим інструментом для досягнення конкурентних переваг на міжнародній арені і не лише сприяють оптимізації внутрішніх процесів підприємства, а й відкривають нові можливості для розширення ринків збуту, розвитку нових продуктів та послуг. У зв'язку з цим, впровадження інноваційних моделей бізнесу у зовнішньоекономічну діяльність має велике значення для практики й науки.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Інноваціям в міжнародній діяльності присвячена достатня кількість наукових робіт як серед вітчизняних авторів, так і серед іноземних. Зокрема, автори Перерва П. та ін. в своїй науковій роботі досліджували економічні й управлінські стратегії, спрямовані на визначення вартості інновацій та інвестицій у міжнародній діяльності [1].

Авторка Заїка Ю. вивчала стратегії інноваційного менеджменту, спрямовані на протидію кризовим ситуаціям у підприємницькій діяльності, акцентуючи увагу на важливості їх застосування у зовнішньоекономічній діяльності підприємства [2].

В дослідженні Божкової В. і Галиці І. систематизовано інноваційні механізми, які спрямовані

на забезпечення розвитку економіки майбутнього в умовах глобальних змін [3]. Розвиток українських екологічних інновацій та перспективи їхнього виходу на міжнародний ринок досліджено в роботі авторки Гнатишин М. [4].

Автори Прокопенко О. та ін. досліджували інноваційні стратегії розвитку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на міжнародному ринку з метою їхнього успішного виходу на міжнародний ринок [5].

Незважаючи на велику кількість досліджень, питання впровадження інноваційних моделей в практику підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, залишається малодослідженим і потребує додаткових розвідок.

Формулювання цілей статті. Мета даного дослідження полягає у визначенні ключових особливостей впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічну діяльність сучасного підприємства. Згідно мети перед дослідженням поставлені наступні завдання: систематизувати основні можливості й ризики від впровадження інноваційних моделей; класифікувати і розкрити інноваційні моделі, які найчастіше застосовуються у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.

Матеріали і методи. З метою проведення дослідження використовувалися загальнонаукові методи пізнання. Було проведено критичний аналіз наукових статей, книг та інших джерел, що стосуються інновацій в сфері здійснення зовнішньоекономічної

діяльності підприємства. Використовувалися методи наукового дослідження, такі як систематизація літературних джерел, класифікація й критичний аналіз відомостей. Метод систематизації використовувався для розкриття інформації стосовно інноваційних моделей бізнесу в зовнішньоекономічній діяльності підприємства. Метод групування дав змогу сформулювати можливості та ризики від впровадження інноваційних моделей в зовнішньоекономічну діяльність підприємства. Також було використано методи індукції, дедукції та опису.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні моделі бізнесу в зовнішньоекономічній діяльності охоплюють новаторські стратегії, процеси й підходи, які спрямовані на досягнення конкурентної переваги на міжнародних ринках. Отже, такі моделі необхідні, в першу чергу, для підвищення їхньої конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Вони дають змогу ефективніше використовувати ресурси, покращувати якість продукції та послуг, а також адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Крім того, інноваційні підходи сприяють оптимізації ланцюгів постачання та залученню інвестицій, що забезпечує стійке зростання бізнесу.

На рисунку 1 представлені основні можливості і ризики від впровадження інноваційних моделей.

Отже, врахування цих можливостей та ризиків є важливим для успішного впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічну діяльність підприємств. Зауважимо, що впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічну діяльність також дозволить підвищити ефективність менеджменту зовнішньоекономічної діяльності яка в сучасних реаліях для бізнесу країни є питання не тільки досягнення поставлених цілей розвитку і успішного функціонування, а й виживання.

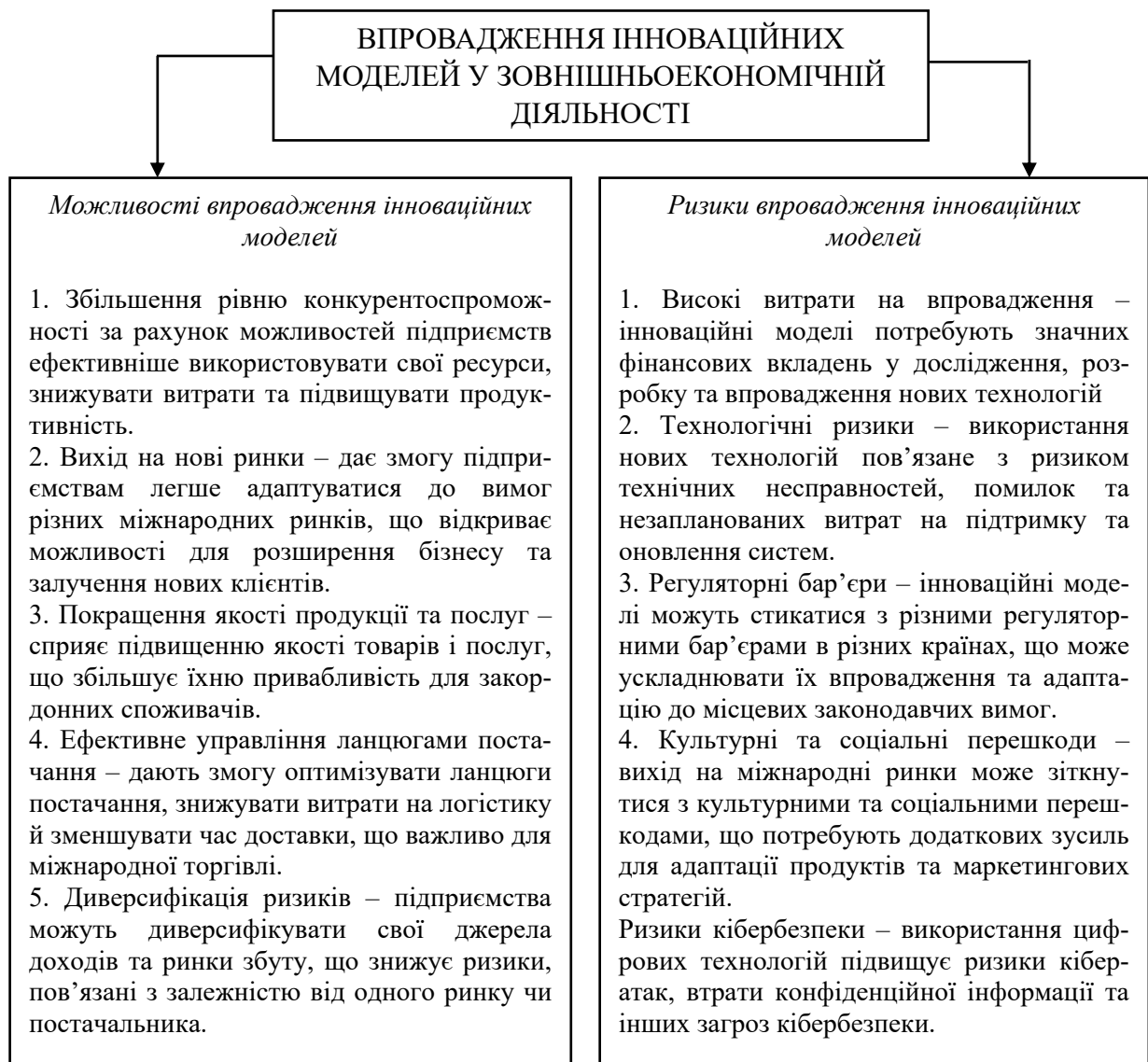

Рис. 1. Можливості та ризики від впровадження інноваційних моделей в зовнішньоекономічну діяльність підприємства

Джерело: складено автором на основі [1; 3–5]

Таблиця 1

Інноваційні моделі бізнесу в зовнішньоекономічній діяльності підприємства

№	Інноваційні моделі	Опис	Приклади
1	Моделі експорту та імпорту	Розробка стратегій і підходів до зовнішньої торгівлі для збільшення обсягів та ефективності міжнародного обміну товарів і послуг.	Модель імпорту з використанням технології «Dropshipping», експортна модель з використанням віртуальних торгових місць (підприємства об'єднуються на спеціалізованих онлайн-платформах для спільного експорту своїх товарів), модель імпорту з екологічною спрямованістю (підприємства активно шукають імпортні товари та матеріали, які виготовляються з використанням екологічно чистих технологій)
2	Моделі глобальних постачань	Впровадження інноваційних підходів до управління ланцюгами постачань на міжнародному рівні з метою забезпечення ефективності та гнучкості.	Імплементація системи Just-In-Time (далі — JIT), створення мережі постачальників. Основна ідея JIT полягає в тому, щоб мати на складі або у виробництві тільки ті товари, які необхідні в даний момент, мінімізуючи втрати на зберігання запасів.
3	Моделі міжнародного маркетингу й брендингу	Розробка стратегій міжнародного маркетингу й брендингу для просування товарів і послуг на міжнародних ринках.	Створення інноваційних маркетингових кампаній, які використовують VR та AR для створення захоплюючих іммерсивних досвідів для міжнародної аудиторії.
4	Моделі глобальної експансії та міжнародного співробітництва	Розробка стратегій для входження на нові міжнародні ринки й укладання стратегічних партнерств для спільного розвитку бізнесу.	Модель «Joint Ventures» для глобальних ринків (укладання стратегічних партнерств між підприємствами з різних країн для спільного введення на нові міжнародні ринки) Франчайзинг (розширення бізнесу шляхом надання ліцензій на використання бренду та бізнес-моделі іншим підприємствам у різних країнах)
5	Моделі цифрової трансформації	Використання передових цифрових технологій для оптимізації процесів зовнішньої торгівлі та підвищення конкурентоспроможності на міжнародних ринках.	Впровадження штучного інтелекту у систему логістики, використання блокчейну для забезпечення безпеки угод.

Джерело: розроблено автором

Як вже було зазначено, інноваційні моделі бізнесу відіграють важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності підприємств, надаючи можливість їм ефективно конкурувати на міжнародних ринках і адаптуватися в умовах трансформації. В таблиці 1 автором систематизовано основні інноваційні моделі бізнесу в зовнішньоекономічній діяльності підприємства.

Узагальнюючи розглянуті інноваційні моделі бізнесу в зовнішньоекономічній діяльності підприємства, можна зазначити, що вони відображають сучасні підходи й інноваційні стратегії для збільшення ефективності, гнучкості та конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

В контексті даного дослідження цікавим буде звернути увагу на використання штучного інтелекту (далі — ШІ), як інноваційної моделі в зовнішньоекономічній діяльності сучасних підприємств скільки ШІ стрімко інтегрується в майже всі сфери економічної та соціальної діяльності людини.

Українські компанії все більше використовують ШІ для оптимізації своєї зовнішньоекономічної діяльності. Вони автоматизують рутинні процеси, використовуючи алгоритми машинного навчан-

ня для аналізу ринкових даних та прогнозування попиту. ШІ також допомагає у прийнятті стратегічних рішень щодо виходу на нові ринки та визначенні оптимальних цінових стратегій.

Крім того, він покращує комунікацію з клієнтами і партнерами за допомогою персоналізованих рекомендацій та чат-ботів, а також допомагає вчасно виявляти та аналізувати ризики, пов'язані з міжнародною діяльністю, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності на міжнародних ринках та покращенню якості управління бізнесом.

Слід зазначити, що Всесвітня митна організація (далі — ВМО) 25 квітня 2022 року надала відкритий доступ для дослідної експлуатації свого нового ресурсу — платформи AI HS Code Recommendation Platform (далі — Платформа). За допомогою Платформи можливо одержати для конкретного товару перелік рекомендованих кодів УКТ ЗЕД (від 1 до 10 цифр коду), який формується на основі введеного опису товару та статистичних даних щодо проведення митного оформлення товарів з подібним описом за попередні роки. Результати пошуку надаються в текстовому форматі з 2D та 3D візуалізацією. Інтерфейс платформи

оформлено англійською мовою. Платформу розроблено в рамках проекту VACUDA за підтримки Фонду митного співробітництва Кореї у співпраці з митною службою Нігерії, яка надала дані своєї зовнішньоекономічної діяльності [7].

Отже, використання платформи AI HS Code Recommendation Platform надає підприємствам значні можливості для оптимізації зовнішньоекономічної діяльності. Цей інноваційний інструмент дає змогу автоматично генерувати рекомендовані коди УКТ ЗЕД для товарів на основі введеного опису та історичних даних, що спрощує та прискорює процес митного оформлення в декілька разів.

Завдяки високій точності класифікації знижуються ризики помилок і витрат, пов'язаних з неправильним митним оформленням. Платформа також допомагає підприємствам знижувати операційні витрати і підвищувати конкурентоспроможність, що є важливим фактором для успішного виходу на міжнародні ринки.

Для оптимального використання ШІ у зовнішньоекономічній діяльності сучасних підприємств слід здійснити наступні кроки [8]:

1. Урегулювати розробку й виробництво елементів штучного інтелекту у цій сфері, створивши спеціальне законодавство;

2. Визначити правила поведінки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності як користувачів штучного інтелекту за допомогою законодавчих інструментів;

3. Розробити технічну регламентацію і стандартизацію архітектури штучного інтелекту. При цьому моделі нейронних мереж варто створювати та аналізувати за допомогою сучасного програмного забезпечення, такого як Neuro Office, NeuroSolution, NeuroShell, STATISTICA Neural Networks тощо. Для оцінки впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток штучного інтелекту у зовнішньоекономічній діяльності необхідно будувати нейронні мережі та регулярно досліджувати їх ефективність у робочому середовищі зазначеного програмного забезпечення.

Віртуальна (VR) і доповнена (AR) реальності також знаходять широке застосування в зовнішньоекономічній діяльності українських компаній. Вони використовуються для проведення віртуальних виставок і конференцій, де учасники можуть взаємодіяти зі стендами та спілкуватися з представниками компаній з усього світу, що надає можливість ефективно зменшити витрати й зробити участь більш доступною для усіх зацікавлених сторін. Також VR та AR використовуються для створення віртуальних оглядів продукції і приміщень компаній, що дозволяє клієнтам та партнерам отримати детальну інформацію та переглянути товари чи умови виробництва в реальному часі та просторі, забезпечуючи більш глибоке розуміння та залучення до співпраці.

Також слід додати, що у міжнародній торгівлі необхідно розуміти взаємозв'язки між країнами, переваги та недоліки угод, ефективність доставки та дотримання термінів для імпорту та експорту.

В даний час спостерігається перехід до концепції ланцюга поставок 4.0, в якому сировина, витратні матеріали, готова продукція та інформація переміщуються від постачальників до клієнтів за допомогою технологій, що забезпечують взаємодію між реальним та кіберсвітом.

В управлінні інформацією між учасниками ланцюга постачання, прозорість даних виявляється ключовою, оскільки вона сприяє побудові довіри між роздрібними торговцями та клієнтами, а також зменшує ризики та загрози безпеки, такі як модифікація та розголошення конфіденційної інформації. У цьому контексті, різні дослідження вказують на корисність використання блокчейну з точки зору забезпечення безпеки ланцюга поставок, зокрема для зменшення вразливостей та попередження можливих шахрайських дій.

Також слід додати, що його застосування у зовнішньоекономічній діяльності охоплює кілька напрямків. По-перше, блокчейн дозволяє відстежувати поставки, створюючи недоступні до змін записи про маршрути та історію переміщення товарів, що забезпечує прозорість та допомагає у виявленні можливих проблем. Крім того, використання блокчейну спрощує митне оформлення та обмін документами між митницями та учасниками ланцюга поставок, що допомагає зменшити час та уникнути помилок. Також блокчейн може бути використаний для автентифікації продукції, надаючи споживачам можливість перевірити походження товарів. Нарешті, він забезпечує безпечні та швидкі фінансові транзакції між різними учасниками міжнародних операцій, що допомагає зменшити витрати та ризики. В цілому, ці застосування блокчейну сприяють покращенню ефективності та безпеки зовнішньоекономічних операцій підприємств, сприяючи збільшенню довіри та зменшенню ризиків [9].

Міжнародні контракти, які використовують блокчейн технології називають «розумний контракт», який представляє собою програмований протокол, що може автоматично виконувати, перевіряти й оновлювати статус ділового процесу шляхом кодування. Концепція розумного контракту була придумала Н.Сабо [9], вона містить у собі серію зобов'язань, включаючи договори погоджень, що підписуються учасниками контракту. Розумний контракт розробляється з певними умовами кодування, що пов'язані із бізнес процесами. Як правило, самі процедури бізнес-процесів з використанням розумних контрактів формуються так, щоб вони могли бути запущеними відповідно до потреб певним об'єктом, подією або відповідно до встановленого часу. Отже, даний цифровий документ дозволяє автоматизувати створення

контракту, його підписання, проведення грошових переказів на різних етапах ділової угоди, передавати інформацію логістам, контролювати процеси постачання продукції, її перевезення через митницю, оформлення документів, проведення остаточних розрахунків тощо [10].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, впровадження інноваційних моделей дає змогу українським підприємствам оптимізувати процеси, підвищувати ефективність і реагувати на змінні умови глобального ринку. Дослідження показало, що інноваційні моделі сприяють розширенню міжнародного співробітництва, залученню нових клієнтів і виходу на нові ринки. В результаті дослідження було досягнуто поставлені завдання

щодо систематизації можливостей і ризиків від впровадження інноваційних моделей у зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Також, було надано класифікацію найбільш поширених інноваційних моделей, що використовуються у зовнішньоекономічній діяльності, що дало змогу збільшити розуміння інноваційного потенціалу й ефективного управління ризиками, пов'язаними з впровадженням новаторських моделей у міжнародній торгівлі, логістиці, маркетингу та інших аспектах зовнішньоекономічної діяльності підприємств. У статті також були розглянуті особливості впровадження штучного інтелекту і технології блокчейн у зовнішньоекономічній діяльності підприємств.

Література

1. Перерва П., Черепанова В., Новік І., Погорелов С., Синіговец О. Економіко-управлінські підходи до визначення вартості інновацій та інвестицій в міжнародній діяльності підприємств. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. 2020. (2). С. 129–132. doi: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2020.2.129>.
2. Заїка Ю. Інноваційний менеджмент підприємств в антикризових умовах. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2022. Т. 1, № 5. С. 62–67. doi: <https://doi.org/10.46299/j.ismef.20220105.08>.
3. Bozhkova V., Halytsia I. Mechanisms to ensure the development of the economy of the future in the context of global change. *Futurity Economics & Law*. 2022. No 2(2). P. 4–13.
4. Гнатишин М. (2020). Розвиток українських екологічних інновацій та перспективи їхнього виходу на міжнародний ринок. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2020. (58). С. 234–243. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2020.58.0.5821>.
5. Прокопенко О., Войтенко О., Костирко Д., Казаков В. Інноваційні стратегії розвитку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на міжнародному ринку. *Академічні Візії*. 2023. № 16. doi: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7595115>.
6. Wen H., Zhong Q., Lee C.-C. Digitalization, competition strategy and corporate innovation: Evidence from Chinese manufacturing listed companies. *International Review of Financial Analysis*. 2022. Vol. 82. 102166. doi: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102166>.
7. Штучний інтелект допомагає у класифікації товарів згідно з УКТ ЗЕД. *Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення*. URL: <https://dspkz.customs.gov.ua/штучний-інтелект-допомагає-у-класифі> (дата звернення 11.05.2024).
8. Бортнікова М.Г., Чиркова Ю.Л. Штучний інтелект в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю. *DEES*. 2020. 2 (02). С. 70–75. doi: <https://doi.org/10.32782/dees.2-12>.
9. Куліш Д. Застосування технології блокчейну в ланцюзі поставок в процесі формування стратегії зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2024. № 1. С. 22–32. doi: [https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-3\(1\)](https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-3(1)).
10. Ковтуненко К.В., Бут-Гусаїм О.Г. Використання блокчейн технологій у договірних відносинах міжнародної торгівлі. *Економіка. Фінанси. Право*. 2020. № 6/1. С. 16–20. doi: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.6\(1\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2020.6(1).3).

References

1. Pererva, P., Cherepanova, V., Novik, I., Pohorielov, S., & Synihovets, O. (2020). Ekonomiko-upravliniski pidkhody do vyznachennia vartosti innovatsii ta investytsii v mizhnarodnii diialnosti pidpriemstv [Economic and Management Approaches to Determining the Value of Innovations and Investments in the International Activities of Enterprises]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu "Kharkivskiy politekhnichnyi instytut" — Bulletin of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"*, (2), 129–132. doi: 10.20998/2519-4461.2020.2.129 [in Ukrainian].
2. Zaika, Yu. (2022). Innovatsiyni menedzhment pidpriemstv v antykrizovykh umovakh [Innovative Management of Enterprises in Crisis Conditions]. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*, 1, 5, 62–67. doi: <https://doi.org/10.46299/j.ismef.20220105.08> [in Ukrainian].
3. Bozhkova, V., & Halytsia, I. (2022). Mechanisms to ensure the development of the economy of the future in the context of global change. *Futurity Economics & Law*, 2(2), 4–13.

4. Hnatyshyn, M. (2020). Rozvytok ukrayins'kykh ekolohichnykh innovatsiy ta perspektyvy yikhnoho vykhodu na mizhnarodnyy rynek [Development of Ukrainian Environmental Innovations and Perspectives of Their Entry into the International Market]. *Visnyk Lvivs'koho universytetu. Seriya ekonomichna — Visnyk of the Lviv University. Series Economics*, 58, 234–243. doi: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2020.58.0.5821> [in Ukrainian].
5. Prokopenko, O., Voitenko, O., Kostyrko, D., & Kazakov, V. (2023). Innovatsiyni stratehii rozvytku sub'yektiv zovnishnoekonomichnoyi diyalnosti na mizhnarodnomu rynku [Innovative Strategies for the Development of Subjects of Foreign Economic Activity in the International Market]. *Akademichni Vizin*, 16. doi: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7595115> [in Ukrainian].
6. Wen, H., Zhong, Q., & Lee, C.-C. (2022). Digitalization, competition strategy and corporate innovation: Evidence from Chinese manufacturing listed companies. *International Review of Financial Analysis*, 82, 102166. doi: <https://doi.org/10.1016/j.irfa.2022.102166>.
7. Artificial intelligence helps in the classification of goods according to UKT ZED. *Department of specialized training and canine support*. URL: <https://dspkz.customs.gov.ua/штучний-інтелект-допомагає-у-класифі> [in Ukrainian].
8. Bortnikova, M. H., & Chirkova, Yu. L. (2020). Shtuchnyi intelekt v upravlinni zovnishnoekonomichnoiu diialnistiu [Artificial Intelligence in the Management of Foreign Economic Activity]. *DEES*, 2 (02), 70–75. doi: <https://doi.org/10.32782/dees.2-12> [in Ukrainian].
9. Kulish, D. (2024). Zastosuvannia tekhnolohii blokcheinu v lantsiuzi postavok v protsesi formuvannia stratehii zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstv [The Application of Blockchain Technology in the Supply Chain in the Process of Forming Strategies of Foreign Economic Activity of Enterprises]. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 1, 3(1). doi: [https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-3\(1\)](https://doi.org/10.31891/mdes/2024-11-3(1)) [in Ukrainian].
10. Kovtunencko, K. V., & But-Husayim, O. H. (2020). Vykorystannia blokchein tekhnolohii u dohovirnykh vidnosynakh mizhnarodnoi torhivli [The Use of Blockchain Technologies in Contractual Relations of International Trade]. *Ekonomika. Finansy. Pravo*, 6/1, 16. doi: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.6\(1\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2020.6(1).3) [in Ukrainian].